

NEVADİRÜ'Ş-ŞEBAB'TA RENK ADLARI

Serpil SOYDAN^{1*}

¹Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Niğde, Türkiye

*ssoydan078@gmail.com

+ORCID: 0000-0001-7180-8769

Öz-Toplumun geleneklerini, inançlarını, duygu ve düşüncelerini, yaşayışlarını gelecek kuşaklara aktaran en önemli unsur dildir. Toplumun sosyal ve kültürel yapısını ortaya koyan da dil malzemeleridir. Bu dil malzemelerinden biri de renk adlarıdır. Renk, insanın yaşamını güzelleştiren, onu daha cazip ve anlamlı hâle getiren öğelerden biridir. Türk kültüründe renklerin önemi çok büyüktür. Sadece dış dünyanın ifade edilmesinde değil, kişilerin ruhsal durumlarının ifade edilmesinde de renklerden yararlanılmıştır. Bu konuda, Pınar Gümüşkaya, Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adları (2015) adlı yüksek lisans tezinde tarihi Türk lehçelerindeki renk ad ve kavramlarını tarihî dönemler çerçevesinde toplu sözlük niteliğinde ortaya koymaya çalışmıştır. Bu tez çalışmasında Çağatay Türkçesi dönemine ait pek çok eser incelenmiştir. Çalışmamızın farkı, Nevadirü'ş-Şebâb'daki renk adlarının kavram alanlarını tespit edip örneklendirmektir. Çalışmayı sınırlandırabilmek için sadece temel renk adı olan sözcükler ele alınmıştır. Nevadirü'ş-Şebâb'da ak / beyaz, kara / siyah, gül renk /gül-gün /gül-reng, kızıl, sarı, gök, yaşıl, yâkût, lâle-gün olmak üzere dokuz renk tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler-Nevadirü'ş-Şebâb, Çağatay Türkçesi, renkler, sarıg, yaşıl.

COLOR NAMES IN NEVADİRÜ'Ş-ŞEBAB

Abstract -Language is the most important element that transfers the traditions, beliefs, feelings, thoughts, and lives of the society to the next generations. It is the language materials that reveal the social and cultural structure of the society. One of these language materials is color names. Color is one of the elements that beautifies a person's life and makes it more attractive and meaningful. Colors are very important in Turkish culture. Colors were used not only in expressing the external world, but also in expressing the mental states of people. In this regard, Pınar Gümüşkaya tried to reveal the color names and concepts in historical Turkish dialects as a collective dictionary within the framework of historical periods in her master's thesis titled Color Names in Historical Turkish Dialects (2015). In this thesis, many works belonging to the Chagatai Turkish period were examined.

The difference of our study is to identify and exemplify the conceptual fields of the color names in Nevadirü'ş-Şebâb. In order to limit the study, only words with basic color names are considered. Nine colors were identified as "white, black, rose color, red, yellow, sky, green, ruby, tulip-gün".

Keywords-Nevadirü'ş-Şebâb, Chagatai Turkish, colors, sarıg, green.

GİRİŞ

Bir kültür hazinesi olan dil, toplumun geleneklerini, inançlarını, duygu ve düşüncelerini, yaşayışlarını kısacası yaşamdaki maddi ve manevi öğeleri barındıran ve gelecek kuşaklara aktaran en önemli unsurdur. Toplumun sosyal ve kültürel yapısını ortaya koyan, dil malzemeleridir. Bu dil malzemelerinden biri de renk adlarıdır. Rengin fiziksel, sanatsal ve psikolojik açıdan çeşitli tanımları yapılmıştır.

Küçük (2010: 420), renk kelimesinin Farsçada renk şeklinde kullanıldığını, cisimlerden yansıyan çeşitli frekanslardaki ışınların göz ve sinirler aracılığı ile alınmış algıların beyin tarafından anlamlandırılması sonucunda oluşmuş fizyolojik bir olgu olarak değerlendirildiğini belirtir. Renk sözcüğünün Türkçesi, geçmişte ‘bet’ ve ‘don’ sözleriyle ifade edilmiş olup ‘bet’ sözcüğü ‘bet beniz’ kalıp sözünde geçmektedir. ‘Don’ sözcüğü de ‘doru donunda at’ gibi bazı sözleri ifade ederken kullanılır. Donanmak sözcüğü, ‘süslenmek, renklenmek’ anlamına gelir (Öztürk, 2015: 5).

Karademir (2007: 192), milletlerin hayata bakış açılarını, tabiatı algılayışını gösteren söz varlıklarından birinin de renk isimleri olduğunu ifade eder.

A.V.Gabain, *Renklerin Sembolik Anlamları* adlı makalesinde kozmolojik görüşleri şu şekilde belirtir (1968: 107): “Çinliler en azından Han zamanından beri (İ.Ö. 206 - İ.S. 221) genel evreni de yeryüzü dünyası gibi doğu, batı, güney ve kuzeye yönelerek dört bölüme ayırmışlardır. Aynı zamanda sabah, akşam, öğle, gece yarısı ve ilkbahar, güz, yaz, kış olarak günün ve yılın dört zamanıyla ilgiliydi. Bu dört bölümün her birinde bir renk, bir hayvan, bir unsur vb. de tespit edilmiştir. Çinlilerin sıralamasına göre doğu, batı, güney, kuzeyin karşılıkları: mavi/yeşil, ak, kırmızı, kara; ejderha, pars, kuş, kertenkele; tahta, maden, ateş, su idi. Sarı/ yaldız rengi ve toprak unsurları orta kavramının ifadesi için eklenmiş olup bu sisteme Wu-lun ‘beş dolaşanlar’ adı verilmiştir. Bu kozmolojik görüşler Türk ve Moğol halkları tarafından da bilinmekte ve kullanılmaktaydı.”

Bayraktar (2003-2010) tarafından yapılan çalışmalarda renk adları, dil bilimsel açıdan ele alınmıştır. Ayrıca bu çalışmalarda Berlin ve Kay (1969: 2-3) tarafından öne sürülen bütün diller için renk terimleri sınıflandırması ölçüt alınmıştır (Bayraktar, 2013: 95). Saphir ve Whorf’un “Bütün dillerde renk terimlerinin temel benzerlikleri vardır.” ilkesine dayandırarak çalışmalarını yapan Berlin ve Kay’ın renk terimleri hipotezinde başlıca şu renk adları temel alınmıştır: “Beyaz, siyah, kırmızı, yeşil, sarı, mavi, kahverengi, mor, pembe, portakal rengi ve gri. Bu renkler, çeşitli niteliklere sahip birçok dilde incelenmiş ve tüm dillerin içerdikleri renk adlarına göre yedi ayrı tipe ayrıldığı tespit edilmiştir. Bu gruplar şöyledir: 1. Bütün dillerde mutlaka beyaz ve siyah renk adları

bulunmaktadır. 2. Bir dil 3 renk adı içeriyorsa, ilk gruptaki renkler ve ek olarak kırmızı renk adı vardır. 3. Bir dil 4 renk adı içeriyorsa, ikinci gruptakiler ve ek olarak yeşil veya sarı (ikisi birden değil) renk adı vardır. 4. Bir dil 5 renk adı içeriyorsa üçüncü gruptakiler ve ek olarak yeşil ve sarı (ikisi birden) renk adı vardır. 5. Bir dil 6 renk adı içeriyorsa dördüncü gruptakiler ve ek olarak mavi renk adı vardır. 6. Bir dil 7 renk adı içeriyorsa, beşinci gruptakiler ve ek olarak kahverengi renk adı vardır. 7. Bir dil 8 renk adı içeriyorsa altıncı gruptakiler ve ek olarak mor, pembe, portakal rengi veya gri renk adlarından biri ya da bunların birleşiminden oluşmuş bir renk adı vardır. Bu sınıflandırmaya göre, dillerin gelişmişliği, renklerin çokluğuyla orantılıdır. Diğer bir ifadeyle bir dil ne kadar gelişmişse o dilin renkleri o ölçüde ayrılmış ve çoğalmıştır.” (Bayraktar, 2013: 95)

Türk kültüründe renklerin önemi çok büyüktür. Sadece dış dünyanın ifade edilmesinde değil, kişilerin ruhsal durumlarının ifade edilmesinde de renklerden yararlanılmıştır. Giysilerde, gelinlerin yemenilerinde kullanılan renklerin ayrı ayrı anlamları bulunmaktadır. Örneğin, hüznün için kara giysi ve aksesuarlar tercih edilmektedir. Karalar bağlamak deyiminde de bu durum açıkça görülmektedir. Evrensel olarak beyaz ve yeşil tıp görevlilerinin kıyafetlerinde kullanılırken resmî görev ve durumlarda laciverte yer verilmiştir. Ayrıca Türk kültüründe al ve yeşil “muratların gerçekleşmesi” anlamlarına gelmektedir. Diğer renklerden farklı olarak yeşil, İslamiyet sebebiyle dinî bir ifade kazanmıştır (Bayraktar, 2003: 1).

Küçük’e göre (2013: 10), dışa dönük bir toplum olan Türkler, renklerin adlandırılmasında doğaya bağlı bir yol izlemişlerdir. Bunda Türklerin hayvancılıkla uğraşmalarının, bitki örtüsü, hayvanlar, madenler, özel adlar, gökle ilgili adlandırmalar, organ adları, hastalık adları, din, meslek, zaman ve coğrafyaya dayalı kavramlar, yiyecek ve içecek gibi çeşitli nesnelerin de rolü vardır.

Türk kültüründe atların donlarına (renklerine), nişanlarına yani üzerlerinde taşıdıkları benek vb. işaretlerine, vücut biçimlerine, yürüyüş ve koşma özelliklerine, huylarına, yaşlarına ve yaptıkları işlerine çeşitli adlar verilmiştir. Bu amaçla atların donları ve nişanları için kullanılan sözcükler, Türkçenin renk zenginliğinin göstergelerinden biri hâline gelmiştir (Küçük, 2009: 1832).

“Doğayla iç içe yaşayan Türklerin Eski Türkçe Dönemi’nden tarihî ve çağdaş Türk lehçelerine ve günümüz ağızlarına dek sahip olduğu renk söz varlığının çeşitliliği dikkati çekicidir. (Ergönenç ve Can, 2020: 570). Renk kavramı için Göktürk Yazıtları’nda *öη*, Uygur kaynaklarında *öη* ve *boy*, İslamiyet’in kabulü ile birlikte Karahanlı Türkçesinde *bodug*, *boy*, *öη*, *kartuş*, *tü*, *tüs* gibi

kelimelerin kullanıldığı görülür (Küçük, 2010: 562-563). Göktürk Yazıtları'ndan günümüze, renk adlarından bir kısmı yerlerini Türkçe dışında yabancı kelimelere bırakırken bir kısmı ise ses değişimleri ile yaşamaktadır. Kimi anlam daralmasına uğrarken kimi de değişmemiştir. Örneğin, "ak" kelimesi yazı dilinde ve ağızlarda kullanılırken diğer yandan Arapçadan geçen *beyaz* kelimesinin daha sık kullanıldığı görülmektedir (Küçük, 2010: 557).

Karahanlı Türkçesiyle yazılan ve dönemin dil özelliklerini gösteren dört eserde renklerin kullanımı şöyledir: Dîvânü Lugâti't-Türk'te *ak, al, ala, ar, asrı, bayın, boz, çakır, çal, kara, kızıl, konğur, kök, kökşin, kula, sarığ, sap sarığ, targıl, tığ, ürüng, yağız, yeşil* gibi 28 renk adı; Kutadgu Bilig'de *al, ala, boz, çal, habeş, kara, kırğıl, kızıl, kıp kızıl, kök, kökçin, kupa, öriüng, sarığ, şaşut, yağız, yeşil, yipün* gibi 20 renk adı; Atabetü'l Hakayık'ta *al, kızıl, öriüng* olmak üzere 3 renk adı; Karahanlı Türkçesinde İlk Kur'an Tercümesi'nde *çakır, kara, kap kara, kök, ürüng* olmak üzere 5 renk adı geçmektedir (Ergönenç ve Can, 2020: 570).

Renk adları ile ilgili pek çok makale, bildiri, tez ve kitap çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar şöyledir: Gabain, A.V. (1968), Kaymaz, Z. (1997), Genç, R. (1997), Bayraktar, N. (2004), Karademir, F. (2007), Yıldırım, A.(2007), Küçük, S.(2009), Rayman, H. (2009), Küçük, S.(2010), Küçük, S. (2011), Adalar-Subaşı, D.(2012), Bayraktar, N. (2013), Küçük, S.(2013), Özcan, D. (2014), Bayraktar, N. (2003), Ergönenç, D.ve Can, K. (2020), Orçan, S. (2011), Tanrıkuş, T. (2014), Gümüşkaya, P. (2015), Çimen, E. (2021), Öztürk, Ş. (2015). Bayraktar, N.(2014).

Çalışmanın Amacı: Pınar Gümüşkaya, Tarihî Türk Lehçelerinde Renk Adları (2015) adlı yüksek lisans tezinde tarihî Türk lehçelerindeki renk ad ve kavramlarını tarihî dönemler çerçevesinde toplu sözlük niteliğinde ortaya koymaya çalışmıştır. Bu tez çalışmasında Çağatay Türkçesi eserleri içinde Nevâyî'nin divanlarından Bedayiü'l Vasat, Fevayî dü'l Kiber, Nevâdirü'n Nihaye adlı eserler incelenmiş ancak Nevâdirü'ş Şebâb incelenmemiştir. Bu çalışmanın farkı, Nevâdirü'ş Şebâb'taki renk adlarının kavram alanlarını tespit edip örneklendir mektir.

Çalışmanın Yöntemi: Çalışmayı sınırlandırabilmek için sadece renk adı olarak kullanılan sözcükler ele alınmıştır. Bu söz varlığının tespitinde tarama yöntemi tercih edilmiştir. Renklerin kavram alanlarını ifade eden özellikle Arapça ve Farsça sözcüklerin anlaşılması için hemen yanına açıklaması yazılmıştır. Bu eserde geçen renk adları ve kavram alanları şöyledir:

1. İnceleme

1.1. Ak / Beyaz Renk: Beyaz, ebyaz, sefid, aklık, karanın zıddı (Eminoğlu, 2014: 33). Beyaz renk, Arapça kökenli bir sözcük olup Türkçeye sonradan girmiş bir sözcüktür. Beyaz rengin Türkçe olan karşılığı ak'tır. Bu renge, temizlik, arılık, saflık, bozulmamışlık anlamları yüklenmesinin yanı sıra deneyimsizlik, tecrübesizlik, yaşanmamışlık, hayatın özünü oluşturan mücadelenin hiç başlamamış olması gibi bir cesaretsizliği, hayatın devam lılığını sağlayan döngüyü de ifade eder (Ögel, 1993: 72). Ayrıca Ögel (1984: 379), Eski Türkçede yer alan beyaz renk anlamına gelen *ürüng* sözcüğünün sıfat görevinde maddenin beyazlığını ifade için, ak rengin ise manevi, ruhsal ve duygusal anlamları ifade etmekte kullanıldığını belirtir. Ak rengin, yaşlılık, tecrübe ile dolu oluşu temsil ettiği de görülür (Orçan, 2011: 55). Eserde tespit edilen örnekler şöyledir:

Ak Baş-Saç:

Yüzi sarığ başı ak bir çarı ger ölse ni hayf
İnji kızıl közi kaşı çara yigitlerge (NŞ 28/2)
(Yüzü sarı, başı ak, bir ihtiyar eğer olsa ne yazık! Yanağı kızıl, gözü, kaşı kara yigitlere ne yazık!)

Ak Saç:

Siniñ sivgünge yaymış ak saçını
İmestür yüzi mihr nürüdm ak (NŞ 309/3)
(Senin sevgine ak saçını yaymış. Yüzü güneş nurundan beyaz değildir.)

Ak Göz / Göz bebeği:

Saânur-min yâr daylıdur körünse her çara
Gerçi hayret seyl-i eşki közlerimni kıldı ak (NŞ 312/3)
(Her kara görünse sevgili sürüsüdür düşünürüm. Gerçi hayret gözyaşı seli gözlerimi ak etti, beyazlaştırdı.)

Bes ki köz ak u karasın sürtmüş-min şevkdin
Hem çara hem ak oluptur bâd-pâyın toynağı (NŞ 590/3)
(Yetişir ki ak ve karasını arzusundan sürümüşüm. Atın toynağı hem kara hem ak olmuştur.)

Ak reng Gözyaşı:

Közüm üzardı üzil ak rengidin gerçi
Kızıl bolur su vü bolmas aña habâb kızıl (NŞ 376/4)
(Gözüm kızıl ak renginden zaten kızardı. Su kızıl olur ve hava kabarcığı ona kızıl olmaz.)

Ak Sakal:

Ol ki kâfur bolup müşgi kılrur ra'nâlık
Ak saçalığa küler halk zihî rüsvâlık (NŞ 316/1)
(O miski ki ıtırılı madde olup güzel, lâtif, hoş görünüş elde eder. Halk, rezillige, aksakalına güler, ne hoş!)

Ak Güller:

Bes ki küz bâğda birdi êarîoñ hicrânı su
Her sarı güller açılıptur bu iki bostânım ak (NŞ 319/3)
(Yetişir ki güz bağında yanağının ayrılığı su verdi. Her tarafa bu iki bostanımdan ak güller açılmıştır.)

Gül kızıl sarığ imes gülşende sin körgen zamân

Ak gül irdi niçe reng oldu ol yüz reşkidin (NŞ 500/4)
(Gül bahçesinde gül senin gördüğün zaman kızıl sarı değil. O yüz kıskançlığından ak gül idi, nice renk oldu.)

Ak gül Mamuk “pamuk”:

Çemenğa âteşin güldin çü koyduñ tâze kıanlık dâğ
Mamuú *ağ güldin* ittiñ dâğı üzre kıoyğalı *merhem* (NŞ 393/5)
(Çemene ateşli gülden taze kanlı yara bıraktın. Yara üzerine merhem koyarak ak gülden pamuk yaptın.)

Ak Çihre-i imânım “imanım çehresi”:

Rûzigârim deyr ara kıldı kıara çün muğ-beçe
Kıalmağan bolsa tañ irmes *çihre-i imânım ağ* (NŞ 319/8)
(Zamanım dünya içerisinde meyhaneci çırağı kara kıldığı için imanım çehresi ak kalmamış olsa şaşırtıcı değil.)

Ak Alma:

Ol zeķannı öpe vü gül-günedin *nezzâre kıal*
Kim irür bir *alma* kim rengi irür *ağ* u kızıl (NŞ 375/1)
(O çeneyi öpe ve gül renkliden bak. Bir elma ki rengi aktır ve kıızıdır.)

Ak Öy “ev”:

La li ağ öy uaları úanlı müjem bolmuş yakîn
Anda merdümlük kıılıp kir ey meh-i ħargeh-nişin (NŞ 452/1)
(Dudağı ak ev, damarları kanlı kirpiğim olmuş kesin. Ey otağda oturan ay, oraya insanlık yapıp gir.)

Beyaz: Beyaz, ebyaz, sefid, aklık, karanın zıddı.
(Eminoğlu 2014: 33).

Beyâz Yüz:

Yüzüñ beyâzıda ol ħâl-i müşg-sâ Hindû
Ġarîb tüşti Ġoten kışveri ara Hindû (NŞ 516/1)
(Yüzün beyazlığında o misk kokulu Hintli gibi siyah benin. Hoten ülkesi içinde Hintli -benin- garip düştü.)

1.2. Kara/Siyeh Renk: Kara; karanlık, siyah, esved; esmer; siyahlık, siyah boya; siyahî, zenci, renklerin en koyusu, kömür renginde olandır (Emi noğlu, 2014: 222-223). Kara renk, Türkçe kökenli olup kara rengin aynı değerini yansıtan siyah renk, Türkçeye Farsçadan geçmiştir (Orçan, 2011: 44). Türkler batıyı “ak”, doğuyu “gök” renk, güneyi “kızıl”, kuzeyi “kara” renk ile adlandırmışlardır (Kafalı, 1976: 19). Toplumsal anlamda karanlık, korku, matem, ölüm, yas, üzüntü, otorite çağrışımları yaptığı gibi cehennem, şeytan, anarşizm ve kötülük, büyüklük, güç simgesini de ifade eder. Aynı zamanda mutsuzluk, umutsuzluk ve hayal kırıklığının gecenin ve evrenin sonsuz karanlığının rengidir (Öztürk, 2015: 339). Kara kelimesi kimi durumlarda güzellik ve sevimliliğin sembolüdür (Karadoğan, 2004: 93). Kara renk, yer ve toprağı ifade etmesinin yanı sıra mezar anlamına da gelir (Ögel, 2002: 255-256). Eserde tespit edilen örnekler şöyledir:

Ten / Vücut Kara:

Yaşdın aña yüzüm ger sîm-gündur ger kızıl
Taşdın bilgil tenimni ger kök olmuş ger *kıara* (NŞ 30/2)
(Yüzüm yaşdan bazen gümüş renklidir bazen kıızıdır anla. Tenimi taştan bil, bazen gök -mavi, yeşil- bazen kara olmuş.)
Sağınur-min yâr ħaylıdur körünse her kıara
Gerçi ħayret seyl-i eşki közlerimni kıldı *ağ* (NŞ 312/3)
(Her kara görünse sevgili sürüsüdür düşünürüm. Gerçi ħayret gözyaşı seli gözlerimi ak etti, beyazlaş tırdı.)

Tün “Gece” Kara:

Ay helâkimge tutup mâtem kıyıp *tündin kıara*
Ârıziñ seyli belâ ehl-i ezaa girdâr iter (NŞ 164/8)
(Ay harap olup geceden kara matem giyip yanağı nın seli aza ehli belâyâ yürür.)

Tün Kara / Peşmîn “pişmanlık” Kara:

Tün kıarası dik *kıara peşmînedür* mü seyride
Yâ tutupturur cefâ-ger şûħnı âħım miniñ (NŞ 349/2)
(Gece karası gibi kara pişmanlıkta mıdır seyride. Yâ cefâli güzeli benim âħım tutmuştur.)

Tün ü Kün “gece ve gündüz” Kara:

Közümge hecrde bir dik *kıara durur tün ü kün*
Maña firâķ tüni ħâħ kışķa ħâħ uzun (NŞ 451/1)
(Gözüme ayrılıkta gece ve gündüz bir gibi karadır. Bana ayrılık gecesi bazen kısa bazen uzundur.)

Âħ Kara:

Könül ki hecr tüni kıoymadı kıarârin anıñ
Munıñ hem *âħı kıara* kıldı rüzigârin anıñ (NŞ 352/1)
(Gönül ki ayrılık gecesi onun kararını bırakmadı. Bunun hem âħı onun zamanını kara etti.)

Göz Kara:

Şabrım sipâħ u ħaylı kırpikleri sâfidın
Körgeç *közi kıarasın* her sarı kıozğalıptur (NŞ 171/3)
(Sabrım asker ve sürü kırpikleri sâfindan gözü kıarasını görerek her tarafı kıarmakarışık etmiştir.)

Vaâfi *közniñ kıaralığ* birle irdi vây kim
İmdi sarığlıkka mensûb itmiş anı ħastelığ (NŞ 302 /5)
(Vay ki gözünün vasfı karalık ile idi. Şimdi hastalık onu sarılık hastalığına bağlamış.)

Ey Nevâyî dime úaş u köziniñ vaşfını ayt
Kıaşı yayın mu diyin *közi kıarasın* mu diyin (NŞ 484 /7)
(Ey Nevâyî kaç ve gözünün vasfını söyle deme! Kaşı yayını mı diyerek gözü kıarasını mı diyerek...)

Kıılmamış tırnağların rengin ki peydâdur eser
Köz kıarası her birige secdeler kılganıdın (NŞ 465 /5)
(Tırnaklarını renkli yapmamıştır ki izler ortadadır. Göz kıarası her birisine secdeler kılmaktan...)

Kıara köziñ ki vefâ ‘aynıdın maña kıaķmas
‘Aceb imestür eger bolsa bî-vefâ Hindû (NŞ 516/3)

(Kara gözün ki vefa gözünden bana bakmaz. Eğer Hintli vefasız olsa şaşılacak değildir.)

Bes ki *köz ak u karasın* sürmüş-min şevkdin
Hem *çara* hem *ak* oluptur bād-pâyın toynağı (NŞ 590/3)
(Yetişir ki ak ve karasını arzusundan sürümüşüm. Atın toynağı hem kara hem ak olmuştur.)

Göz / Kaş Kara:

Ol *közi kaşı çarağa* aynı teşbih eylemen
Aynıñ âfetliğ közi pür-fitne kaşı kaydadur (NŞ 198 /3)
(O gözü, kaşı karaya aynı benzetme yapmayınız. Gözün afetli gözü, fitne dolu kaşı nerededir.)

Yüzi sarığ başı *ak* bir çarı ger ölse ni hayf
İñi kızıl *közi kaşı çara* yigitlerge (NŞ 28/2)
(Yüzü sarı başı ak bir ihtiyar eğer ölse ne yazık! Yanağı kızıl, gözü kaşı kara yigitlere...)

Yüz /Çehre Kara:

Köñül itti dağı közni isterem eşk itse kûr
Kim tiler-min her kün ol *yüzi çaranı* körmesem (NŞ 437/3)
(Gönül etti de gözü gözyaşı kör etse isterem. Dilerim ki her gün o yüzü karayı görmesem.)

Dem-be-dem *kanımğa* tanuğluğ birer-sin ey köñül
Bilmen ol ter-i dâmen ü *yüzi çaranı* neyleyin (NŞ 491/4)
(Ey gönül durmadan kanıma tanıklık verirsin. Bilmem o taze, genç kişiyi ve yüzü karayı neyleyeyim.)

Tiñ oldı bülbül ü zağ uşbu bâğara ya' nî
'Arab faşîhi vü kiçe *yüzi çara* Hindû (NŞ 516/6)
(İşte bu bağ arasında Bülbül ve karga denk oldu. Güzel konuşan Arap ve gece yüzü kara Hintli.)

Kim ki sindin ivürüp *çihre çara* tapıp vech
Kim *hadîsi-Æğa* kılıp taen diben bi-tevcîh (NŞ 522 /7)
(Kim ki senden yüz çevirip yüzü kara bulup ki hadisine utanıp yorumsuz diyerek...)

Dime ki tâze tikenler güvâh-ı ışkıñ irür
Yüzi çaralığı yalğan bolurdın oldı güvâh (NŞ 529 /3)
(Taze dikenler aşkın tanıklığıdır deme ki. Yalan olduğuna yüz karalığı şahit oldu.)

Çaygu Kara / Baş Kara:

Çara çaygu mini iltip úara zülfün için her tün
Çara başını tutup avuç çara yirge kirip tirsek (NŞ 323/6)
(Kara çaygu her gece kara zülfün için beni götürerek kara başı avuç(la) tutup, dirsek kara yere girip...)

Yüzünge çün teveccüh eyledim çaldı *çara çaygu*
Kiyin tüşken kibi sâye körüngeç mihr utrudın (NŞ 502/2)
(Yüzüne yöneldim, kara çaygu kaldı. Güneş karşısından ardına düşmüş gibi gölge görünerek...)

Kilgeç ol yüz allıma úaldı *çara çaygu* kiyin
Sâye tüşken dik kiyin hürşid bolgaç ilgeri (NŞ 598 /2)
(O yüz karşıma gelerek kara çaygu ardımda kaldı. Gölge düşmüş gibi ardımda güneş ileri olacak.)

Ayak Kara:

Şemè tübi "mum dibi" Kara:

Boldı *ayağıñ çara* zînet ü pirâyedin
Eyle ki bolğay *çara şemè tübi* sâyedın (NŞ 490/1)
(Süs ve zinetten ayağın kara oldu. Öyle ki kara mum dibi gölgeden kara olacak.)

Mâtem Kara:

Örteben pervâneni ey şem' sonra ni asığ
Yığlamak çırmap *çara mâtemliğ* il dik şiveniñ (NŞ 341/5)
(Ey mum pervaneyi yakarak sonra ne fayda! Kara matemli el gibi şivenin dolayarak ağlamak.)

Toprak Kara:

Meger kim küyide yalın ayağ ol ay hırâm itmiş
Nevâyî közlerige sürme bolmış ol *çara tofrağ*(NŞ 297/9)
(Meğerki memleketinde o ay yalın ayak nazlı nazlı salınmış. Nevâyî gözlerine o kara toprak sürme olmuş.)
Yüzün vaâfin dip ötken tün dür-i eşkim töker irdim
Tutup tağ kinin ay kirdi *çara tofrağça* birdin hem (NŞ 429/3)
(Yüzün vasfını geçmiş diyerek gece gözyaşı incisini dökerdim. Dağ kinin tutup ay birden kara toprağa girdi.)

Ten Kara:

Yaşdın aña yüzüm ger sîm-gündur ger kızıl
Taşdın bilgil *tenimni* ger kök olmuş ger *çara* (NŞ 30/2)
(Yüzüm yaşdan bazen gümüş renklidir bazen kıızıdır anla. Tenimi dışardan bil bazen gök bazen kara olmuş.)

Âlem Kara:

Öz gamım ifşâsıdın '*âlemni* kim kıldım *çara*
Uş özümge dime kim '*âlemğa* mâtem eyledim (NŞ 410/4)
(Kendi gamımı ortaya dökmekten âlemi kara ettim. İşte kendime deme ki âleme matem eyledim.)

Elmas Kara:

Sitem rengin timür dik köñlidin veh kim *çara elmâs*
Niçe kim nâle-i zârımda sühan dik hırâş olsun (NŞ 505/3)
(Sitem renkli demir gibi gönlünden yazık ki kara elmas. Nasıl ki inleyen feryâdımdan söz gibi tırmalayıcı olsun.)

Elbise Kara:

Uçtı ol şem'-i velâyet ki felek mâtemide
Çara kiydi vü dür-i eşkini îsâr itti (NŞ 668/III-23)
(O velilik mumu ki felek mateminde uçtu. Kara giydi ve gözyaşı incisi saçtı.)

Gün Siyeh:

Ni tañ bolsam *siyeh-rûz* ol kıyaştın ayru ey gerdûn
Ki hecrim şâmı kış akşamları dik boldı rûz-efzûn (NŞ 457/1)
(Ey felek o güneşten ayrı siyeh günde olsam şaşılır mı? Ki ayrılık akşamım kış akşamları gibi uzun ömürlü oldu.)

1.3. Gül-gûn / Gül-reng"gül renk": Farsça köken li olan bu sözcük, gül renginde, güzel pembe; kırmızı anlamındadır (Eminoğlu, 2014: 190). Hayat veren renktir.

Kırmızı, çalışma isteğini artırıcı, tembelliği ortadan kaldıran, savaş, güç, hız, adamak-adanmışlık, ayartma, baştan çıkartma, saldırı-saldırganlık, arzu-şehvet, hayır ve hayırseverlik, aşk-hırs, öfke gibi duyguları ortaya koyan bir renktir. Bunun dışında, peygamberlikte sembolize ettiği anlamlar ise cesaret, istek ve coşkunluktur (Öztürk, 2015: 42).

Kandinsky'ye göre (1993: 74), kırmızı renk, çok enerjik, içsel olarak canlı, hareketli, sınır tanımaz, huzursuz etki yapan, yoğun ve güçlü bir renktir. Pembe ise, iyimserliğin ve hoş görünümün rengidir. Açık kırmızı gülün rengidir. (Eminoğlu, 2014: 35-353) Nezaket, yumuşaklık, tatlılık, çekingenlik, mahcubiyet, muhafazakârlık duygusu telkin eden bir renktir (Öztürk, 2015: 12). Eserde tespit edilen örnekler şöyledir:

Gül-gûn èÂrîz “yanak”:

Meydin olsa èârîzîñ gül-gûn bolur haţţıñğa zîb
Kim tapar çün şafha gül-gûn boldı özge reng haţ (NŞ 282/3)
(Meyden yanağın olsa gül renkli olur, yazısına, fermanına süs olur. Ki sayfa çünkü gül renkli bulur, başka şekil, yazı, ferman oldu.)

Gül-gûn Yüz:

Çadem koyma edesiz bu hazân körge çemen içre
Ki bir gül-reng yüzünîñ şafhâsıdır her sarığ yafrağ (NŞ 297/8)
(Edebsiz bu sonbahar gören yeşillik içerisine ayak koyma ki her sarı yaprak gül renkli yüzünün sayfasıdır.)

Gül-gûn Eşk “gözyaşı”:

Közlerim bâğ-ı gülistân bolmış ol yüz şevkıdın
Berg-i güllerden saçılğan eşk-i gül-gûn her taraf (NŞ 308/2)
(O yüz arzusundan gözlerim gül bahçesinin bağı olmuş. Gül yapraklarından her tarafa gül renkli gözyaşı saçılmış.)

Gül-gûn Ton “elbise”:

Öün bağıda kadın bolmış leţâfet gül-bünü
Tonnu gül-gûn tüğmesin tâ gönçe-endâm eylediñ (NŞ 360/3)
(Güzellik bağında boyun güzellik gül ağacı olmuş. Elbiseyi gül renkli, düğmesini gonca boylu eyledin.)

Âteşin gül cismide andağ ki su muzmer durur
Eyledür gül-gûn ton içre âb-ı hayvân dik teni (NŞ 584/2)
(Âteşli gül bedeninde onun gibi ki su saklıdır. Gül renkli elbise içinde ebedî su gibi teni vardır.)

Gül-gûn Varak “sayfa”

Müşğün haţıñ ol yüz kibi gül-gûn varak içre
Tün ‘anberi gûyâ ki saçıldı şafağ içre (NŞ 540/1)
(Misk ayva tüyün o yüz gibi gül renkli sayfa içinde. Gece anberi sanki şafak içinde saçıldı.)

Gül-gûn Bâde “şarap”

İçse gül-gûn bâde ‘âlemdür gülistân yüzidin
Beyle yok ‘âlem gülistânında imgen içküçi (NŞ 648 /3)
(Gül bahçesi yüzünden gül renkli şarap içse dünyadır. Gül bahçesinde sıkıntıyı içen böyle âlem yok.)

Gül-reng Gözyaşı:

Çâmetim dâl u yaşıñ gül-reng irür tâ nâz ile
Dâl u gül tikken nihâli üzre ârâm eylediñ (NŞ 360 /4)
(Boyum dal ve gözyaşı gül renklidir naz ile. Dal ve gül diken fidanı üzerine dinlendin.)

Gül-reng Kabâ “elbise, kaftan”

Çurfe hâlın mu diyin çaddi nihâlin mu diyin
Mâvi köñlek üze gül-reng-i çabâsın mu diyin (NŞ 484/ 5)
(Tuhaf durum mu diyerek boyu fidanı mı diyerek... Mavi gömlek üzerinde gül renkli kaftan mı diyerek...)

Gül-reng Mey “şarap”

Gül saçıp yüz yıl eger gül-reng mey nûş eyleseñ
Arzımas bir kün tiken nîşığa devrân gülşeni (NŞ 584/6)
(Gül saçıp yüz yıl eğer gül renkli şarap yudumlasan, dünya gül bahçesi bir gün diken zehrini istemez.)

Gül-reng Bâde “şarap”

Ol yüzün gül-reñ itip min eşk-i hûn-âbın yutup
Kim irür ol bâde-i gül-reng ü min kan içküçi (NŞ 648/2)
(O yüzünü gül renkli edip ben kanlı gözyaşı suyunu yutup ki o gül renkli şaraptır ve ben kan içicidir.)

1.4. Kızıl Renk: Ögel (1984: 401, 404), Türk kültüründe de kırmızı rengi ifade eden al ve kızıl iki sözcüğe rastlandığını belirtir. Kırmızı renk, al sözcüğüyle kullanıldığında sıcak, olumlu yan anlamlar çağrıştırırken kızıl sözcüğünün kullanımı kırmızı rengin olumsuz anlamda duygusal temsillerini çağrıştırdığı ifade edilir. Genç (1997: 1084), al (kızıl) rengin tarihimizin başlangıcından beri bizde manevî ve millî renk olarak algılandığı ve tarih boyunca inançları yansıtan, aynı zamanda da Türk duygusunu ve ruhunu anlatan bir millî sembol hüviyeti kazandığı görülmektedir. Eserde tespit edilen örnekler şöyledir:

Kızıl İñi “yanak”:

Yüzi sarığ başı aú bir çarı ger ölse ni hayf
İñi kızıl közi kaşı çara yigitlerge (NŞ 28/2)
(Yüzü sar başı ak bir ihtiyar eğer ölse ne yazık! Yanağı kızıl gözü kaşı kara yigitlere...)

Kızıl Şırdaà “kaftan”:

Gül-i ra‘nâdın itti kisvetin serv-i revân yâhûd
Sarığ tirlük üze ol şûh mu kiymiş kızıl şırdağ (NŞ 297/4)
(Salınan servi elbisesini güzel gülden yaptı yahut o güzel sarı pabuç üzerine kızıl ak kaftan mı giymiş.)

Kızıl Yüz:

Yaşdın anla yüzüm ger sîm-gûndur ger kızıl

Taşdın bilgil tenimni ger kök olmuş ger kıra (NŞ 30/2)
(Yüzüm yaşdan bazen gümüş renklidir bazen kıızıdır anla.
Dışardan tenimi bil, bazen gök bazen kara olmuş.)

Kızıl Gül / Kızıl Gül-âb:

Devr câmi zehridindür dağı tîği kıanıdın
Serv ü gül bu bağ ara kim boldılar *yaşıl kızil* (NŞ 374/5)
(Dünya kadehi zehrendendir, kılıcı da maden
ocağındandır. Serv ve gül bu bağ arasında ki yeşil kızil
oldular.)

Közümde lâle dik ol yüz garîb irür kıan yaş
Ki bolsa *gül kızil* olmas aña *gül-âb kızil* (NŞ 376/2)
(O yüz gözümde lâle gibi garip kıan yaştır. Ki gül kızil olsa
ona gül suyu kızil olmaz.)

Gül kızil sarıg imes gülşende sin körge zamân
Ağ gül irdi niçe reng oldı ol yüz reşkidin (NŞ 500/4)
(Gül bahçesinde gül senin gördüğün zaman kızil sarı
değil. O yüz kıskançlığından ak gül idi, nice renk oldu.)

Kızıl Alma:

Ol zeķannı öpe vü gül-gûnedin *nezzâre kıl*
Kim irür bir *alma* kim rengi irür ağ u *kızıl* (NŞ 375/1)
(O çeneyi öpe ve gül renkliye bak. Bir elmadır ki rengi
aktır ve kıızıdır.)

Kızıl Bulut:

ķurudı çikkeli kıandı közüm nikâb kızil
Belî yağmsız olur çün bolur *sehâb kızil* (NŞ 376/1)
(Gözüm kızil örtüsünü çekerek ocağında kurudu. Evet,
çünkü kızil bulut düşmansız olur.)

Kızıl Ak renk Gözyaşı:

Közüm kızardı *kızıl ağ rengidin* gerçi
Kızıl bolur su vü bolmas aña *habâb kızil* (NŞ 376/4)
(Gözüm kızil ak renginden zaten kızardı. Su kızil olur ve
hava kabarcığı ona kızil olmaz.)

Kızıl Su / Kızıl Hava kabarcığı:

Közüm kızardı kızil ağ rengidin gerçi
Kızıl bolur su vü bolmas aña *habâb kızil* (NŞ 376/4)
(Gözüm kızil ak renginden zaten kızardı. Su kızil olur ve
hava kabarcığı ona kızil olmaz.)

Kızıl Serâb:

Bu kıan ki vâdî-yi işk içre aķtı bolsa ni taņ
Semûm rengi dik ol deşt ara *serâb kızil* (NŞ 376/6)
(Bu kıan ki aşk vadisi içinde akmış olsa ne şaşkınlık! Ateş
rengi gibi ol çöl arasında serap kızil.)

Kızıl Kebâb:

Köñülni çürgeği eşiķiñ velî irür tola kıan
Yalında köymüş ü kisseñ irür *kebâb kızil* (NŞ 376/5)
(Aşkın gönlünü yaktı ancak kıan dolmaktadır. Boyunda
yanmış ve kebab kessen kıızıdır.)

Kızıl Şihâb “akan yıldız, kayan yıldız, kıvılcım”

Başım sipihr dik ivrülđi kıan yaşım sarı baķ
Ki her zaman yügürür anda bir *şihâb kızil* (NŞ 376/3)

(Başım felek gibi çevrildi kıan yaşım tarafına bak. Ki her
zaman orada bir akan yıldız koşturur.)

Kızıl Ton “elbise” / Kızıl Şeyh u Şâb

Ne cilve irdi *kızıl ton* bile ki kıan yaşım
Libâsın eyledi işkıñda *şeyh u şâb kızil* (NŞ 376/7)
(Kıan yaşım kızil elbise ile ki ne kıırtmadır. Aşkıñda
elbisesini şeyh ve şâb kızil etti.)

Kızıl Ton:

Kızıl ton birle yatmış mest ü maîra misâllikdür
Ki yazmışlar durur şerref ile ol kıamet-i mevzûn (NŞ
457/4)

(Kızıl elbise ile yatmış sarhoş ve saralıya benzerdir. Kı
yazmışlardır düzenli boyu zıncıfre denilen boya ile.)

Cismi ol gülñiñ *kızıl tondın* mudur gül hırmeni
Yâ salıp ruhsârı bir örmen ol örter mini (NŞ 584/1)
(O gülün bedeni gül harmanı kızil elbiseden midir? Ya
yanağı bir harman salıp o beni yakar.)

Kızıl La'l-i nâb “saf, halis dudak”

Lebiñ âamıda Nevâyî özin tiler bî-ħod
Ni taņ içse anıñ dik ki *la'l-i nâb kızil* (NŞ 376/8)
(Dudağım gamında Nevâyî kendini baygın hisseder. Onun
gibi ki saf, halis dudak kızil içse ne şaşkınlık!)

Kızıl Gül yaprağı:

Ol saçıp sarıg *kızıl gül yafrağın* bostân ara
Âh ile min yarutup hicrân şerer ü aķerin (NŞ 450 /4)
(O sarı, kızil gül yaprağını bostan arasına saçıp, âh ile ben
ayrılık kıvılcımı ve ateşli koru parlatıp...)

Kızıl Kâğıd:

Kızıl kâğıd ara ruķeam ki sarıg rişte çırmay-min
Ni açmaķdur sirişķ ü za'f şerhi aņlağıl mażmûn (NŞ
457/7)
(Kızıl kâğıt arasında dileķem ki sarı ip bağlamışım.
Gözyaşı ve zayıflık şerhi ince söz açmaktır, anla.)

Kızıl Sebze “yeşillik”

Sirişķim kıanıdın her *sebze* kim bolmış *kızıl* bütmiş
Ulus basığa per sançar mesellik kim bolur gül-gûn (NŞ
457/2)
(Gözyaşı kıanıdın her yeşillik ki yetişmiş, kızil olmuş.
Halkın başına kıanat saplar gibi ki gül renkli olur.)

1.5. Sarıg “sarı” Renk: En ışıklı, hareketli, parlak ve
neşeli renk olan sarı, zenginlik, bolluk, şeref, sadakat,
entelektüel olma, yöneticilik, hırs, iddia ve özgürlüğün
rengidir. Canlı sarı, kişiyi aktif yapar; solgun sarıya
dinlendirir ve gevşetir. Anlamayı keskinleştirir ve akıl
işlevlerini artırır. Zihin uyarıcı etkisi olan ve iletişim
kurmayı kolaylaştıran bu rengin aşırıya kaçılması hâlinde
kıskançlık, hastalık, mantıksızlık, şüphe, güvensizlik,
sorun sızlık gibi duyguları beraberinde getirir (Öztürk,
2015: 12). Ögel ise (1984: 479), sarı rengin, kötü ruh,
hastalık, uzun kış günleri, yokluk gibi olumsuz sembolleri

ifade ettiğini belirtir. Eserde tespit edilen örnekler şöyledir:

Sarığ Kâğıt:

Sarığ kâğıd mudur kim sûz-ı hecrim eyledim tahrîr
Veyâ hod şu'le tüşti şafhağa ol sûz itip te'sîr (NŞ 133/1)
(Ayrılığın yakıcılığını yazdım ki -yazdığım- sarı kâğıt
midir? Ya da o yakıcı tesir edip kendi kıvılcımı sayfaya
düştü.)

Sarığ Lâle:

Sarâarıptur lâle-rûyum renci tâ bolmış katıg
Lâle bu yıl gülşen-i 'ömrümde açılmas *sarığ* (NŞ 302/1)
(Lâle yüzüm sararmıştır, sıkıntısı sert olmuş. Bu yıl
ömrümün gül bahçesinde sarı lâle açılmaz.)

Sarığ Libâs:

Sarığ libâs ara ol nûş-leb ki hândândur
İrür Mesîh ki hürşid içinde pinhândur (NŞ 183/1)
(Sarı elbise arasında o tatlı, bal dudak ki gülücüdür.
Mesihdir ki güneş içinde gizlidir.)

Nevâyî'ğa birür il pend u ol munı dir kim
Sarığ libâsı fülân şûhniñ ni hûsbândur (NŞ 183/8)
(Nevâyî'ye yabancı nasihat verir ve o buna der ki neşeli
sevğilinin sarı elbisesi elbisesidir ne sıkıntı, azap.)

Sarığ Hülle “Cennet elbisesi”:

Nahl-i kaddiñ kiydi *sarığ hülle* andın soñ yaşıl
Nâr-bün dik kim hâzân kılğay kögertmestin burun (NŞ
455/5)
(Boyunun fidanı sarı cennet elbisesi giydi ondan sonra
yeşil. Göğertmeden -yeşile çalan renkten- önce nar ağacı
gibi sonbahar kılacak.)

Sarığ Rişte “ip”:

Kızıl kâğıd ara ruğ'am ki *sarığ rişte* çırmıp-min
Ni açmağdur sirişk ü za'f şerhi anlağıl mazmûn (NŞ
457/7)
(Kızıl kâğıt arasında dilekçem ki sarı ip bağlamışım.
Gözyaşı ve zayıflık şerhi ince söz açmaktır, anla.)

Sarığ Yüz / Yüz Sarığ:

Sarığ yüzüm dik itip şubh özin sağındı kim
Savug nefes bile mihrin yaşurmak âsândur (NŞ 183/7)
(Sabah kendini sarı yüzüm gibi edip düşündü ki soğuk
nefes ile güneşi gizlemek kolaydır.)

Yüzi sarığ başı aq bir qarı ger ölse ni hayf
İñi kızıl közi kaşı kara yigitlerge (NŞ 28/2)
(Yüzü sarı başı ak bir ihtiyar eğer ölsa ne yazık! Yanağı
kızıl gözü yaşı kara yigitlere...)

Cemâlî közgüsü içre *sarığ yüzüm* 'aksi
'Aceb hâzânî 'ayân eylemiş bahâr içre (NŞ 563/3)
(Yüz güzelliğinin aynası içinde sarı yüzüm yansıması,
bahar içinde sonbaharı bellidir.)

Sarı lâleler Dağ-ı hırman “ümitsizlik yarası”

Firâk deşti dâğı *lâleler sarığ* bolmış
Meger ki dâğları barça dağ-ı hırmândur (NŞ 183/5)
(Ayrılık çölünde de laleler sararmış. Meğerki bütün yarası
ümitsizlik yarasıdır.)

Sarığ Yafrağ:

Hâzân faşlıda ol ay cism ü ruhsârımnı körgeç sağ
Diğey kim bir kuruğ şâh üzre çalmış bir *sarığ yafrağ* (NŞ
297/1)
(Sonbahar mevsiminde o ay beden ve yanağını sağ
görerek diyecek ki bir kuru dal üzerinde bir sarı yaprak
kalmış.)
Üdem üoyma edebsiz bu óazân körgen çemen içre
Ki bir gül-reng yüziniÆ āafóAsıdur her *sarığ yafrağ* (NŞ
297/8)
(Edepsiz bu sonbahar gören yeşillik içerisine ayak koyma
ki her sarı yaprak gül renkli yüzünün sayfasıdır.)

Ol saçıp *sarığ kızıl gül yafrağın* bostân ara
Âh ile min yarutup hicrân şerer ü ahkerin (NŞ 450/4)
(O sarı, kızıl gül yaprağını bostan arasına saçıp âh ile ben
ayrılık kıvılcımı ve ateşli kuru parlatıp...)

Sarığ Tirlik “pabuç”

Gül-i ra'nâdın itti kisvetin serv-i revân yâhûd
Sarığ tirlik üze ol şûh mu kiymiş kızıl sırdağ (NŞ 297/4)
(Salınan servi elbisesini güzel gülden yaptı yahut o güzel
sarı pabuç üzerine kızıl ak kaftan mı giymiş.)

Sarığ Gül:

Gül kızıl *sarığ* imes gülşende sin körgen zamân
Aq gül irdi niçe reng oldu ol yüz reşkidin (NŞ 500/4)
(Gül bahçesinde gül senin gördüğün zaman kızıl sarı
değil. O yüz kıskançlığından ak gül idi, nice renk oldu.)

Sarığlık “sarılık” Hastelğ “hastalık”:

Vaşfi közniñ qaralığ birle irdi vây kim
İmdi *sarığlıkka* mensüb itmiş anı *hastelğ* (NŞ 302/5)
(Vay ki gözünün vasfı karalık ile idi. Şimdi hastalık onu
sarılığa çevirmiş-sarartmış-)

1.6. Gök “mavi, yeşil”: Mavi, hoşnutluk, iyi niyet, merha
met, açık sözlülük, dürüstlük, esneklik, yumuşak başlılık,
anlaşma, uzlaşma, iş birliği ve huzuru çağırır. Heyecan
giderici ve sakinleştirici etkisi vardır. Özgürlük ve uyum,
ciddi olmaya ve kapsamlı düşünceye sevk eden bir
renktir. Mavi, gökyüzü, su ve denizlerin, aynı zamanda
sonsuzluk ve huzurun rengidir (Öztürk, 2015: 13). Ögel,
tengri yani tanrı sözcüğünün tanrı anlamına geldiğini ve
bu gök rengin de göğün maviliği ifade ettiğini belirtir
(2002: 151). Türk kültür tarihinde kutsal anlamlara sahip
olan rengin batı kültüründe en olumsuz şekilde
nitelendiği, siyaha en yakın renk olarak görüldüğü; ölümü,
yası, karamsar ruh hâlini, melankoliyi, kederi ifade ettiği;
soğuk ve uzak olarak duyumsandığı görülür (Orçan, 2011:

78). Orçan (2011: 80), Gerritsen (1988)'in mavinin sembolik anlamını sonsuzluğun, cennetin ve semanın hâkimiyeti, düşünce ve meditasyonun rengi, uzayın ve sonsuzluğun sembolik rengi olarak ifade ettiğini belirtir. Eserde tespit edilen örneği şöyledir:

Gök Ten

Yaşdın anla yüzüm ger sîm-gündür ger kızıl
Taşdın bilgil *tenimni* ger *kök* olmuş ger çara (NŞ 30/2)
(Yüzüm yaşdan bazen gümüş renklidir bazen kıızıdır, anla. Tenimi dışardan bil bazen mavi veya yeşil bazen kara olmuş.)

1.7. Yaşıl “yeşil” Renk: Yeşil renk, göğün rengi olarak da düşünülmüş ve gök renk, hem yeşil hem de mavi renkleri içerecek şekilde kullanılmıştır. Yeşil renk geçmiştir, göğün rengi olarak görüldüğü gibi suyun rengi olarak da simgeselleşmiştir (Orçan, 2011: 72). Türk mitolojisine göre, Hayır İlahı Ülgen' in, koruyucu ruh olarak kabul edilen yedi oğlundan birinin adı Yaşıl (yeşil) Kaan idi ve umumiyetle bitkilerin yetişip büyümesini düzenlediğine inanılır dı (Genç, 1997: 1089). Genel olarak yeşil ağaçların yapraklarının, çimenlerin rengi olduğundan serinle tici ve sakinleştirici bir etkiye sahiptir. Sessizlik, verimlilik, hayat, başlangıç, tazelik, büyüme, uya nış, doğa, bilgelik ve inancı çağırıştırır. Yeşil renk bir taraftan kendine saygı, adalet ve güveni temsil ederken diğer taraftan abartılmasının megaloman, otoriter ama küstah, alaycı bir ifadeyi de verdiği görülür (Öztürk, 2015: 13). Orçan'a göre (2011: 67), kırmızı renk, madde, parasal değeri; yeşil renk, mânâ, inanç, dini değerler, iyi huy yani olumlu karakter özelliklerini yansıtır. Sarı, kırmızı ve yeşil üçlüsünün yan yana ve hükümlanlık sembolü olarak sancak ve bayraklarda Selçuklular Dönemi'nde ve ayrıca Osmanlı Dönemi'nde, devletin sona erişine kadar çok yaygın bir biçimde kullanıldığı görülür (Genç, 1997:1104-1105). Eserde tespit edilen örneği şöyledir:

Yaşıl Yafrağ

Yaşıl yafrağlığ eşcâr imes hecriñde ey dildâr
Ki âhim tîğdın gül-zâr mir'âti tutuptur zeng (NŞ 335/3)
(Ey sevgili, ayrılığında yeşil yapraklı ağaç değil ki âhim kılıcından gül bahçesi aynası pas tutmuştur.)

Yaşıl Serv

Devr câmi zehridindür dağı tîğî kıanıdın
Serv ü gül bu bağ ara kim boldılar *yaşıl* kızıl (NŞ 374/5)
(Dünya kadehi zehridendir kılıcı da maden ocağındandır. Serv ve gül bu bağ arasında ki yeşil kızıl oldular.)

1.8. Yâkût Renk: Yakut renginde, kırmızı renktir (Eminoğlu, 2014: 466). Kırmızı renkte ciddiyet, asalet, üstünlük, hırs, ihtiras (Yıldırım, 2006: 138), kırmızı rengin katı maddeleri yani somut şeyleri ve maddeyi temsil edişyle de zenginliğin, paranın maddesel gücün de aktarımı olarak görebilir (Orçan, 2011: 66-67). Eserde tespit edilen örneği şöyledir:

Yâkût reng Zağının minkarı “Kartal gagası”

‘İşk deşti zağının minkârıdır *yâkût reng*
Güiyâ tüşken durur la’liñ helâki lâşığa (NŞ 541/4)
(Aşk çölü yakut renkli kartalın gagasıdır. Sanki dudağının mahvolması yağmasına düşmüştür.)

1.9. Lâle Gûn “lâle renk”: Lâle rengi, kırmızı veya pembe renktir (Eminoğlu, 2014: 296). Kırmızının kendi içerisinde ortaya koyabildiği karşıtlıklar şöyledir: Yaşamsal çekicilik- ölümcül dehşet, yaşam- ölüm, çekici-dehşetli, maddesel (beden, kadın, vücudun ürettikleri, kan, para, eşya, katı maddeler), ruhsal (aşk, tutku, ihtiras, hâkimiyet, nefret, öfke, tehdit, dinamizm, eylem gibi.) (Orçan, 2011: 67-68). Eserde tespit edilen örneği şöyledir:

Lâle-gûn Ruhsâr “yanak”

Lâlelerin lâle-zâr içre yok ança zîbi kim
Lâle-gûn ruhsârının etrâfıda dür zîveri (NŞ 592/5)
(Lâlelerin lâle bahçesi içinde o kadar süsü yok ki lâle renkli yanağının etrafında inci süsü- kadar-)

Lâle-gûn Mey “şarap”

Ol kişi ‘ömri bahârıdın tîrer gül-berg-i ‘aış
Kim kefide *lâle-gûn mey* birle bolğay sâğarı (NŞ 641/6)
(O kişi ömrü baharından neşeli gül yaprağını toplar. Ki avuç içinde lâle renkli mey ile kadehi olacak.)

2. Renk Adlarının Türemiş /Birleşik Fiil Olarak Kullanımı:

2.1. Ak bol- :

Külbe-i vîrân “viran kulübe”/ Dîde-i giryân “ağlayan gözler” ak bol-:

Eşkdin *boldı* kararâan *külbe-i vîrânım ak*
Külbe-i vîrân dime kim *dîde-i giryânım ak* (NŞ 319/1)
(Kararan viran kulübem gözyaşımından ak oldu. Yıkık kulübe deme ki ağlayan gözlerim ak.)

Ten-i ‘uryân “çıplak ten” ak bol- :

‘İşk otının dîdîdîm hindû bolup-min yârğa
Eşk yugandıñ niçük *bolğay ten-i ‘uryânım ak* (NŞ 319/2)
(Sevgiliye, aşk ateşinin dumanından Hintli -gibi kararmışım, gözyaşı ile yıkanan çıplak tenim nasıl ak olacak.)

Levh-i debîr-istân “kalem odası tahtası, levhası” ak bol-:

Şabr tîfl mektebi-min örgene alman sebağ
Yığlamağdın çün bolur *levh-i debîr-istânım ak* (NŞ 319/4)
(Sabır mektebi çocuğuyum, ders öğrenemem. Ağlamaktan kalem odası tahtası ak olur.)

Hücre-i virân “yıkık ev” ak bol- :

Veh ni tün bolğay ki nâ-geh ol kıyaş eylep tûlû‘
Nûrîdın *bolğay* kararğan *hücre-i vîrânım ak* (NŞ 319/5)
(Yazık ki ne gece olacak ki ansızın o güneş doğacak. Kararan yıkık evim nurundan ak olacak.)

Libâs“elbise” ak bol-:

Şâm-ı hecrim kılsa tañ yok nâ-gehân ger subh dik
Cilve-ger *bolsa* libâsın eyleben cânânım *ağ* (NŞ 319/6)
(Sevgilim elbisesini ak eyleyerek cilveleşse eğer ayrılık
akşamımı sabah vakti gibi etse şaşırtıcı değil.)

Divân ak bol- :

Ey Nevâyî halkını bes kim oğurda yığlatur
Eşk seyлідin *bolur* bolğan sayı divânım *ağ* (NŞ 319 /9)
(Ey Nevâyî halkı yetişir ki okur da ağlatır. Gözyaşı
selinden sayısız olan divânım ak olur.)

2.2. karar- / kara bol- / kara eyle- / kara kıl- : kararmak.**2.2.1. karar- :****Kevkeb: yıldız úarar - : kararmak.**

Yitkürür cânımğa âfetler eizârı üzre hâl
Râst andağ kim *kararıp* suğa tüşkey *kevkevim* (NŞ 415/2)
(Cânıma yanağı üzerindeki ben ile âfetler yetiştirir.
Yıldızım onun gibi kararıp suya düşecek, doğru.)

Kirpikimdin zahm olup gûyâ ki yağıptur hınâ
Yâ *kararıptur* kef-i pâyı sirişkim kanıdın (NŞ 465 /4)
(Kirpiğimden yara olup sanki kına yakmıştır. Ya da
ayağının sünger taşı kanından kararmıştır.)

Hem ahvâl-i tebâhımdın hem âh-ı ‘ömr-kâhımdın
Hem otluğ dūd-ı âhımdın *kararıp* külbe-i ahzân (NŞ
492/9)
(Hem yıkılmış hâlimden hem âhımın ömür yerinden. Hem
âhımın ateşli dumanından gam evim kararıp...)

Rûzigârım çün *karardı* şâm-ı hicrânı bile
İl közin yarutsa neyley mihr-i raðşâmı bile (NŞ 564 /1)
(Zamanım ayrılık akşamı ile karardı. Yabancı gözünü
parlak güneş ile parlatsa neleyeyim.)

2.2.2. kara bol - : kara olmak.

Hân u mânım ki *kara boldı* Nevâyî ni ‘aceb
Min çü her tün ol közi kaşı kararı asradım (NŞ 436/5)
(Nevâyî evim barkım ki kara oldu ne şaşkınlık! Çünkü ben
her gece o gözü kaşı karayı sakladım.)

2.2.3. kara eyle- : kara eylemek.

Çaysı bir vaşl künin mihr ile kıldı rüşen
Kim yana hecr tünü birle *kara eylemedi* (NŞ 667/II-10)
(Hangi bir kavuşma gününü güneş ile parlak etti. Ki yine
ayrılık gecesi ile kara eylemedi.)

2.2.4. kara kıl- : karartmak.

Zülfi közlerni *kara kılmakça* şâm-ı fûrkatı
Şâm-ı fûrkat def îga ruşşârı mihr-i hâverî (NŞ 581 /4)
(Ayrılık akşamı, saçları gözleri kara kılmaya; ayrılık
akşamı kovmaya yanağı şark güneşi.)
Şâm-ı hecrimni *kara kılmak* ni hâcet ey sipihr

Rûzigârımdın *kararakdur* çü hecrimniñ tünü (NŞ 591/3)
(Ey felek, ayrılık akşamını kara kılmaya ne fayda! Çünkü
zamanımdan ayrılığımın gecesi karaya yakındır.)

2.3. karar- : 1.kara etmek, karaya çevirmek.

Çü zülfün oldı köñül rûzgârı veh ki sipihr
Kararıptur eyledi âşüfte rûzigârımdı (NŞ 610/4)
(Yazık ki felek gönül rûzgârı saçın oldu. Baştan çıkmış,
çilgin kadın zamanımı kararttı.)

2. (göz) karartmak; her şeyi göze almak.

Ança ol ay *köz kararıptur* minin çanımgâ kim
Sürme çıkmek hâcet irmes nergis-i şehlâsığa (NŞ 565/3)
(Beni öldürmeye o ay öyle göz karartmıştır ki güzel ve
baygın bakışlı göze sürme çekmek ihtiyaç değil.)

2.4. sarğar- : sararmak.

Sarğarıptur lâle-rûyum renci tâ bolmış çatıg
Lâle bu yıl gülşen-i ‘ömrümde açılmas sarıg (NŞ 302/1)
(Lâle yüzüm sararmıştır, sıkıntısı sert olmuş. Bu yıl
ömrümün gül bahçesinde sarı lâle açılmaz.)

2.5. Yaşıl kıl - : yeşillendirmek.

Körmegen bolsañ Nevâyî serv üze gül kıl nazar
Kim ol ay gül-güne sürtüp halkımı *kılmış yaşıl* (NŞ 375/7)
(Görmemiş olsan Nevâyî serv üzerine güle bak. O ay ki
gül renkliye sürtüp halkımı yeşil etmiş.)

Sonuç

Nevâdirü’s Şebâb’ta Ak / Beyaz; Kara / Siyeh, Gül Renk
/ Gül-Gün / Gül-Reng, Kızıl, Sarı, Gök “Mavi”, Yaşıl
“Yeşil”, Yâkût, Lâle-Gün “Lâle Renk” olmak üzere dokuz
renk tespit edilmiştir.

Bu renklerin somut (gül, ev; baş, ayak, kaş, göz, ten /
vücut), soyut (peşmîn “pişmanlık”, kaygı, matem gibi)
kavramları, insan ve hayvan organ isimleri, (kartal gagası,
göz, baş, ayak, yüz/çehre gibi), zaman (tün/ tün ü kün),
eşya (varak, kâğıt, şem tübi “mum dibi”), kıyafet
(ton”elbise”, kaba “kaftan”, hülle, libas gibi), yiyecek
(alma gibi), içecek (mey, bâde gibi), doğa ve kozmik
unsurları (kök /gök, toprak, bulut, yıldız, âlem, su, hava
kabarlığı gibi), çiçek (gül, lâle, yaprak gibi), hastalık
(sarılgık “sarılık”) gibi kavramları karşılıkları görülür.
Bu renklerin kavram alanları şöyledir:

1. *Ağ / Beyaz Renk: ağ:* baş, saç, göz/göz bebeği, gözyaşı,
sakal, güller, mamuk “pamuk”: çihre-i imânım “imanım
çehresi”, alma, öy “ev”; *beyâz:* yüz.

2. *Kara / Siyeh Renk: kara:* ten / vücut, tün “gece”, peşmîn
“pişmanlık”, tün ü kün “gece ve gündüz”, âh, göz, kaş, yüz
/ çehre, kaygu, baş, ayak, şemè tübi “mum dibi”, mâtem,
toprak, ten, âlem, elmas, elbise; *siyeh:* gün.

3. *Gül Renk / Gül-gün: gül-gün “gül renkli”:* yanak, yüz,
eşk “gözyaşı”, ton “elbise”, varak “sayfa”, bâde “şarap”,
gözyaşı, kabâ “elbise, kaftan”, mey / bâde “şarap”.

4. *Kızıl Renk: kızıl:* İji “yanak”, şırdağ “kaftan”, yüz, gül,
gül-âb, alma, bulut, gözyaşı, Su, hava kabarlığı, serâb,
kebâb, şihâb “akan yıldız, kıvılcım”, ton “elbise”, şeyh u

şâb, la'l-i nâb "saf, halis dudak", gül yaprağı, kâğıt, sebze "yeşillik".

5. *Sarı Renk*: sarı "sarı": kâğıt, lâle, libâs "elbise", hülle "cennet elbisesi", rişte "ip", yüz, yaprak, tirlık "pabuç", gül; sarı lâleler: dağ-ı hırman "ümitsizlik yarası"; *sarıklık* "sarılık", *hastelîğ* "hastalık".

6. *Kök /Gök Renk*: gök "mavi, yeşil": ten

7. *Yaşıl Renk*: yaşıl "yeşil": yafrağ "yaprak", serv. 8.

Yâkût Renk: yakut reng: zagnın minkarı "kartal gagası".

9. *Lâle-gûn*: lâle-gûn "lâle renkli": ruhsâr "yanak", mey "şarap".

Renklerin türemiş ve birleşik fiil olarak kullanım örneklerine de rastlanmıştır. Şöyle ki: *ağ bol-*, *karar-*, *karart-*, *çara bol-* / *çara eyle-* / *çara kıl-*, *sarığar-*, *yaşıl kıl-*.

Renklerin bu kavram alanlarının ve fiillerin tablo şeklinde gösterimi şöyledir:

Tablo 1. Renklerin Kavram Alanı

Renkler	Renklerin Kavram Alanı
Ak / Beyaz	Ak: baş, saç, göz / göz bebeği, gözyaşı, sakal, güller, mamuk "pamuk", çihre-i imânım "imanım çehresi", alma, öy "ev". Beyaz: Yüz
Kara / Siyah	Kara: ten / vücut, tün, peşmîn "pişmanlık", tün ü kün "gece ve gündüz", âh, göz, kaş, yüz /çehre, uayğu, baş, ayak, şem tübi "mum dibi", mâtem, toprak, ten, âlem, elmas, elbise Siyah: gün
Gül-gûn / gül-reng "gül renk, gül renkli"	Gül-gûn: yanak, yüz, eşk "gözyaşı", ton "elbise", varak "sayfa", bâde "şarap", gözyaşı Gül-reng: kabâ "elbise, kaftan", mey /bâde
Kızıl	Kızıl: iyi "yanak", şirdak "kaftan", yüz, gül, gül-âb, alma, bulut, ak renk-gözyaşı, su, hava kabarcığı, serâb, kebâb, şihâb "akan yıldız, kayan yıldız, kıvılcım", ton "elbise", şeyh u şâb, la'l-i nâb "saf, halis dudak", gül yaprağı, kâğıt, sebze "yeşillik"
Sarığ "sarı"	Sarığ: kâğıt, lâle, libâs, hülle "cennet elbisesi", rişte "ip", yüz, dağ-ı hırman "ümitsizlik yarası", yaprak, tirlık "pabuç", gül sarığlığ "sarılık" <i>hastelîğ</i> "hastalık"
Kök / Gök "mavi, yeşil"	Kök / Gök: ten
Yaşıl "Yeşil"	Yaşıl: yafrağ, serv
Yâkût reng "Yâkût renk"	Yakut renk: zagnın minkarı "kartal gagası"
Lâle-gûn "Lâle renkli"	Lâle-gûn: ruhsâr, mey

Tablo 2. Renk Adlarının Fiil Olarak Kullanımı

Renkler	Renk Adlarının Fiil Olarak Kullanımı
Ağ	ağ bol-
Çara	çarar-, çarart -, çara bol-, çara eyle -, çara kıl-
Sarığ	sarığar-
Yaşıl	yaşıl kıl-

KAYNAKÇA

- Adalar-Subaşı, D. (2012), “Renkler Ulamı Üzerine Türkçe ve Arapça Sözlük Tabanına Yönelik Gözlemler”, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/2, Spring, 963-977.
- Bayraktar, N. (2003), “Renk Adlarının Türkçenin Söz Varlığına Katkıları”. VIII. Uluslararası Kıbata Edebiyat Şöleni, Çanakkale.
- Bayraktar, N. (2004), “Kara ve Siyah Renk Adlarının Türkçedeki Kavram ve Anlam Boyutu Üzerine”, TÖMER Dil Dergisi, 126,56-77.
- Bayraktar, N. (2013), “Türkçede Renk Adlarıyla Özel Ad Yapımı”, Journal of Language and Linguistic Studies, 9(2),95-114.
- Bayraktar, N.(2014), Türkçede Kişi Adlarında Renk Adları, Yıl VI, Sayı 1-1, “Kültürümüzde İsim”, Edit.: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun.
- Çimen, E.(2021),Son Dönem Osmanlı Türkçesi Sözlüklerinde Renk Adlarına Dayalı Söz Varlığı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi.
- Eminoğlu, H. (2014),Türkçede Renkler Sözlüğü, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ergönenç, D., Can, K. (2020), “Karahanlı Türkçesindeki Renk Adları”, XII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 21-23 Ekim 2020,Ankara.
- Gabain, A. Von.(1968), “Renklerin Sembolik Anlamları”, (Çev.: Semih Tezcan), DTCF, Türkoloji Dergisi. C.III. Sayı.1,107-113.
- Genç, R.(1997),“Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil”, Erdem, Cilt 9, Sayı 27, 1075-1110.
- Gerritsen, F.(1988), Evolution In Color. Pennsylvania: Schiffer Publishing.
- Gümüşkaya, P.(2015), Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adları, Ordu Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ordu.
- Kafalı, M.(1976), Altın Orda Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri, Ankara: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Kandinski, V.(1993), Sanatta Zihinsellik Üstüne, (Çev. Tevfik Turan), 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karademir, F.(2007), “Halk Bilmecelerinde Renklerin Kullanım Sıklığı ve İşlevselliği”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. C. 6, S. 21. Yaz.
- Karadoğan, A. (2004), “Türk Ad Biliminde Renk Kültü”, Milli Folklor, S. 62, Yıl: 16.
- Karaörs, M. (2006), Ali Şir Nevâyî-Nevâdirü’ş-Şebâb, Ankara: TDK Yay.
- Kaymaz, Z. (1997), “Türkiye Türkçesi ve Ağzlarında Renk Bildiren Kelimelerin Kullanılışı ve Sistematigi”, TDAY Belleten, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 251-341.
- Küçük, S. (2009), “Türk Kültüründe Donlarına Göre Atlara Verilen Adlar ve Nişanları”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume: 4/8 Fall, 1830-1855.
- Küçük, S. (2010), “Türkiye Türkçesinde Renk Adları ve Özellikleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 3, S. 10, Kış, 420-427.
- Küçük, S. (2010), “Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları”. Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume: 5/1 Winter, 556-577.
- Küçük, S. (2010), “Türk Lehçeleri Sözlüklerinde Somutlaştırma Yoluyla Yapılmış Renk Adları”, Gazi Üniv. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 7, Güz, 155-196.
- Küçük, S. (2010), “Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, Bilig Dergisi, Sayı 54, Yaz, s. 185-210.228.
- Küçük, S.(2011),“Türkiye Türkçesinde Yazım Kılavuzlarında (1928-2005) Nispet i’li Renk Adlarının Yazımı ve Kullanım Özellikleri”, Dil Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8, s.93-114.
- Küçük, S.(2013), “Türkçenin Renklere Dayalı Söz Varlığı”, Yeni Türkiye, Yıl 9,Sayı 55, Kasım- Aralık,791-803.
- Orçan, S.(2011),Türk Masallarında Renk İmgesi, Hacettepe Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ögel, B. (1984), Türk Kültür Tarihine Giriş Tümlerde Tug ve Bayrak, Ankara.
- Ögel, B.(1993),Türk Mitolojisi (Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar) I. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, B.(2002), Türk Mitolojisi (Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar) II. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özcan, D.(2014), “Uygur Halk Destanlarında Bir Simge Olarak Renkler: Karalık, Akılık”, Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, Sayı: 4,89-97.
- Öztürk Ş.(2015), Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması, Erciyes Üniv., SBE, Tarih ABD, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Rayman, H. (2009), “Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler”, Millî Folklor, 7 (53),10-15.
- Tanrikut, T. (2014), Türkiye Türkçesinde Renk Adları (Yapı-Köken),Yıldırım Beyazıt Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, A. (2007), “Renk Simgeçiliği ve Şeyh Gâlib’in Üç Rengi”, Millî Folklor 9 (72), 129-140.
- Yıldırım, D. (1998),Türk Kahramanlık Destanları, Türk Bitiği. Ankara: Akçağ Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Language, which is a cultural treasure, is the most important element that contains the traditions, beliefs, feelings, and thoughts of the society, in short, the material and spiritual elements of life and transfers them to future generations. It is the language materials that reveal the social and cultural structure of the society. One of these language materials is color names. Colors play an important role in the social and cultural life of the society. Colors were used not only in expressing the external world, but also in expressing the mental states of people. The colors used from the clothes to the brides' dress have different meanings. The fact that nature is at the forefront in the life of the Turks has been effective in naming the colors. Apart from this, various objects such as vegetation, animals, mines, proper names, names related to the sky, names of organs, names of diseases, concepts based on religion, profession, time and geography, food and drink were also influential.

Purpose of the study: In P. Gümüşkaya's master's thesis named Color Names in Historical Turkish Dialects (2015), she tried to reveal the color names and concepts in historical Turkish dialects as a collective dictionary within the framework of historical periods. In this thesis, among the Chagatai Turkish works, Nevâyî's divans Bedayi'ul Vasat, Fevayidü'l Kiber, Nevâdirü'n-Nihaye were examined, but Nevâdirü'ş-Şebâb was not examined.

The difference of this study is to identify and exemplify the conceptual fields of the color names in Nevâdirü'ş-Şebâb.

Method of Study: In order to limit the study, only the words used as color names are discussed. In the determination of this vocabulary, the scanning method was preferred. Many articles, papers, theses, and book studies have been done about color names. These studies are as follows: Articles: Gabain (1968). Symbolic Meanings of Colors, Kaymaz (1997). The Use and Systematics of Words Denoting Color in Turkey Turkish and Dialects, Genç (1997). Colors and Yellow-Red-Green in Turkish Beliefs and National Traditions, Bayraktar (2004). On the Concept and Meaning Dimensions of Black and Black Color Names in Turkish, Karademir (2007). Frequency and Functionality of Colors in Folk Riddles, Yıldırım.(2007). Color Symbolism and Sheikh Galib's Tricolor, Küçük (2009). Names and Insignia Given to Horses in Turkish Culture According to their Underpants, Rayman (2009). Nowruz and Colors in Turkish Culture, Küçük (2010). Color Names and Characteristics in Turkey Turkish, Color Naming in Historical Turkish Dialects, The Concept of Color in Ancient Turkish Culture, Color Names Made by Concretization in Turkish Dialects Dictionaries, Küçük (2011). Spelling and Usage Characteristics of Proportional Color Names in Spelling Guides in Turkey Turkish (1928-2005), Adalar-Subaşı (2012). Observations on the Turkish and Arabic Dictionary Base on the Color Category, Bayraktar (2013). Custom Name Making with Color Names in Turkish, Küçük (2013). Vocabulary of Turkish Based on Colors, Özcan (2014). Colors as Symbols in Uyghur Folk Epics: Darkness, Whiteness; Notices: Bayraktar, N. (2003). Contribution of Color Names to Turkish Vocabulary, Ergöneç, D., Can (2020). Papers named Color Names in Karakhanid Turkish; Ph.D. and master's theses: Orçan (2011). Color Image in Turkish Tales, Tanrıkut, T. (2014). Color Names in Turkey Turkish (Structure-Origin), Gümüşkaya (2015). Color Names in Historical Turkish Dialects, Çimen (2021), Vocabulary Based on Color Names in Recent Ottoman Turkish Dictionaries, Öztürk (2015). The Concept of Color in Turkish Culture and Reflection of Colors on Material Cultural Elements, Books: Bayraktar (2014). "Color Names in Person Names in Turkish" In Nevâdirü'ş-şebab, Ak / White; Black / Black; Rose Color (Rose-Gûn, Rose-Color); Red; Yellow; Sky "Blue"; Green "Green"; Ruby; Nine colors have been identified, namely Tulip-Gûn "Tulip Color".

These colours include concrete (rose, house; head, foot, eyebrow, eye), abstract (peşmîn "regret", anxiety, mourning) concepts (skin/body), human and animal organ names (eagle's beak, eye, head, foot) of these colors, face/face), time (such as tün "night"/ tün ü kün "night and day"), goods (leaf, paper, şem tübi "candle-bottom"), clothing (ton"clothes", coarse "caftan", Hülle, libas etc.), food (like drinking), drink (like berry, bade), nature and cosmic elements (like kök/gök "sky", earth, cloud, star, realm, water, air bubble), flower (like rose, tulip, leaf), disease (such as sarıglık "hepatitis").

Concept areas of these colors are as follows: *One*. White Color: White: Head, Hair, Eye / Pupil, Tears, Beard, Roses, Mamuk "cotton": Çihre-i imanım "facial of my faith", Alma, Öy "home"; white: face. *Two*. Black Color: Black: Skin / Body, Tün "Night", peşmîn "regret", Tün ü Kün "Night and day", Âh, Eye, Eyebrow, Face / Face, Kaygu, Head, Foot, Şemè tübi "candle-bottom", Grief, Earth, Skin, Realm, Diamond, Dress, Black: Day. *Three*. Rose Color: Rose-gûn "rose-colored": cheek, face, eşk "tear", tone "dress", foil "page", bade "wine", tear, kabâ "dress, caftan", mey "wine", bade "wine". *Four*. Ruby: Red: İnji "cheek", Şırdağ "caftan", Face, Rose; Rose-âb; Alma, Cloud, Tear, Water, Air bubble, Serab, Kebab, Şihâb "flowing star; spark", Tone "Dress", Sheikh u Şab, Lal-i nâb "pure, pure lip", Rose petal, Paper, Vegetable "greenness". *Five*. Yellow Color: Sarig "Yellow": Paper, Tulip "Flower", Libas "Dress", Hülle "Paradise dress", Rishte "Rope", Face, Leaf, Tirlık "Shoe", Rose; Yellow tulips: dag-ı hırman "wound of despair"; Sarıglık "Jaundice" - Hastelîğ "Disease". *Six*. Sky Color: Sky "Blue, Green": Skin, *Seven*. Green Color: Green "green"; Yafrağ "leaf"; cyprees tree, *Eight*. Ruby Color: Ruby color; zagınnıj minkarı "eagle beak"; *Nine*. Lale-gûn: Lale-gûn "tulip colour": ruşâr "cheek", berry "wine".

There are also examples of the use of colors as derived and compound verbs. Namely: white to be, black to do -, sargar -, yaşıl make.